

UNIVERSITATEA DE VEST DIN TIMIȘOARA
FACULTATEA DE DREPT
ȘCOALA DOCTORALĂ DE DREPT

**EGALITATEA ARMELOR ȘI RESPECTAREA DREPTULUI LA APĂRARE ÎN CURSUL
PROCESULUI PENAL**

-Rezumat -

Prof. Coordonator:

Prof. univ. dr. Viorel Pașca

Doctorand:

Alexandrina-Mirela Perian

TIMIȘOARA
2023

Cuprins

Introducere

Capitolul 1. Considerații introductive privind dreptul la un proces echitabil, dreptul la apărare și egalitatea armelor

Secțiunea 1. Procesul echitabil și cerințele acestuia

- 1.1. Dreptul la un proces echitabil. Convenția Europeană a Drepturilor Omului și procesul penal român
- 1.2. Cerințele dreptului la un proces echitabil în viziunea art. 6 din Convenție
  - a) Dreptul de acces la o instanță instituită de lege, independentă și imparțială
  - b) Contradictorialitatea
  - c) Prezența personală la proces și judecata publică
  - d) Apărarea împotriva provocării
  - e) Dreptul la tăcere și privilegiul împotriva autoacuzării
  - f) Prezumția de nevinovăție
  - g) Termenul rezonabil
  - h) Motivarea hotărârilor judecătorești

Secțiunea 2. Dreptul la apărare și cerințele acestuia

- 2.1. Dreptul la apărare. Convenția Europeană a Drepturilor Omului și procesul penal român
- 2.2. Conținutul dreptului la apărare
  - a) Autoapărarea și asistența juridică calificată
  - b) Dreptul la informare
  - c) Dreptul de a beneficia de timpul și facilitățile necesare pregătirii apărării
  - d) Dreptul la apărare și administrarea probelor
  - e) Asistența gratuită din partea unui interpret
- 2.3. Particularități ale dreptului la apărare în cazul persoanelor vulnerabile
- 2.4. Apărarea terților în procesul penal. Măsurile asigurătorii și confiscarea

Secțiunea 3. Principiul egalității armelor

- 3.1. Egalitatea armelor – Convenția Europeană a Drepturilor Omului și procesul penal român
- 3.2. Manifestarea la origini a egalității procesuale între acuzat și procuror, oponenti în cadrul procesului penal
- 3.3. Contradictorialitatea procesului – cerință a egalității procesuale și a dreptului la apărare
- 3.4. Relația de interdependență existentă între principiul egalității armelor și dreptul la apărare
  - a) Efectivitatea asistenței juridice – garanție a egalității de arme
  - b) Contrabalansarea puterii acuzării prin informarea acuzatului și prin acordarea timpului și facilităților necesare pentru pregătirea apărării
  - c) Egalitatea procedurală și administrarea probelor

- d) Asigurarea efectivității dreptului la informare prin asistența gratuită din partea unui interpret

Capitolul II. Reflectarea egalității armelor și a dreptului la apărare în cursul urmăririi penale

Secțiunea 1. Modalități ale apărării

1.1. Apărarea prin propria persoană

- a) Garanții procesuale ale apărării prin propria persoană
- b) Compatibilitatea dreptului la realizarea apărării prin propria persoană cu instituția asistenței juridice obligatorii

1.2. Asistența calificată

- a) Nașterea dreptului la asistență juridică. Garanții ale dreptului la apărare recunoscute persoanei conduse administrativ la sediul poliției
- b) Alegerea apărătorului, limitele și calitatea apărării
- c) Facilitarea comunicării libere în raportul avocat-client și respectarea secretului profesional
- d) Drepturile avocatului suspectului sau inculpatului

1.3. Reprezentarea

Secțiunea 2. Dreptul la informare

2.1. Delimitarea imperativului protecției împotriva sesizărilor mincinoase de dreptul subiectului represiunii de a fi informat în cursul urmăririi penale

2.2. Accesul la dosar

Secțiunea 3. Respectarea dreptului la apărare în administrarea probelor și egalitatea armelor

3.1. Dreptul la administrarea probelor în apărare și cenzurarea acestora de către acuzare

3.2. Valențe ale contradictorialității în cursul urmăririi penale

3.3. Ascultarea suspectului *de facto*. De la martor la acuzat este un singur pas

- a) Subiecții dreptului la tăcere și la neautoincriminare
- b) Garanții procesuale aferente dreptului la tăcere. Sancțiuni și remedii specifice
- c) Dreptul martorului la tăcere vs. mărturia mincinoasă

3.4. Ascultarea martorilor

- a) Martorul protejat
- b) Martorul denunțător

3.5. Audierea persoanei vătămate

- a) Impactul transunerii în dreptul intern a standardului minimal de protecție a victimelor stabilit prin Directiva 2012/29/UE asupra drepturilor apărării
- b) Audierea anticipată
- c) Manifestarea egalității procesuale prin dreptul de a adresa întrebări și de a participa la audierea persoanei vătămate

3.6. Garanții procedurale recunoscute suspectului sau inculpatului cu ocazia efectuării percheziției

3.7. Garanții procedurale recunoscute suspectului sau inculpatului cu ocazia efectuării cercetării la fața locului și a reconstituirii

3.8. Metodele autorizate de supraveghere și drepturile apărării

a) Limitele supravegherii impuse pentru respectarea dreptului la apărare

b) Informarea subiectului măsurii de supraveghere și accesul la probe

Capitolul III. Reflectarea egalității armelor și a dreptului la apărare în cursul procedurii de cameră preliminară

Secțiunea 1. Precedente legislative ale camerei preliminare în sistemul de drept românesc și aspecte de drept comparat

1.1. Premisele reglementării instituției camerei preliminare

1.2. Precedente legislative ale camerei preliminare în sistemul de drept românesc

1.3. Aspecte de drept comparat

Secțiunea 2. Contradictorialitate, oralitate și acces la justiție în camera preliminară

Secțiunea 3. Dreptul la informare

3.1. Comunicarea drepturilor și a actului de sesizare

3.2. Comunicarea actului de sesizare remediat

3.3. Conținutul actului de sesizare

a) Descrierea faptei și claritatea acuzației

b) Probele și caracterul complet al urmăririi penale

Secțiunea 4. Dreptul de a beneficia de timpul și înlesnirile necesare pregătirii apărării

4.1. Dreptul de a beneficia de timpul necesar pentru formularea cererilor și invocarea excepțiilor

4.2. Dreptul la amânarea cauzei în vederea pregătirii apărării

Secțiunea 5. Eficiența asistenței juridice din oficiu

Secțiunea 6. Respectarea dreptului la apărare în administrarea probelor și egalitatea armelor

6.1. Definierea obiectului camerei preliminare sub aspectul legalității administrării probelor

6.2. Informațiile clasificate. Concilierea imperativului protecției informațiilor secrete de stat cu dreptul la apărare și egalitatea armelor

a) Natura juridică a informațiilor clasificate

b) Contestarea informațiilor clasificate

c) Condiționări ale accesului la informațiile clasificate

6.4. Contestarea procedurilor probatorii intruzive

6.5. Accesul la probe pentru dovedirea obiectului camerei preliminare

6.6. Sancțiuni ale încălcării egalității procesuale și dreptului la apărare în administrarea probelor

Capitolul IV. Reflectarea egalității armelor și a dreptului la apărare în cursul judecății în primă instanță și în căile de atac

Secțiunea 1. Dreptul la informare

1.1. Citirea actului de sesizare al instanței și cunoașterea acuzației penale

1.2. Remedierea neregularităților rechizitoriului în cursul judecății. Interpretarea hotărârii Curții de Justiție a Uniunii Europene pronunțată în cauza ZX și Spetsializirana prokuratura (Parchetul Specializat, Bulgaria), cererea nr. C-282/20

Secțiunea 2. Dreptul de a beneficia de timpul și înlesnirile necesare pregătirii apărării. Schimbarea încadrării juridice a faptei în cursul judecății

2.1. Punerea în discuție și informarea inculpatului cu privire la noua încadrare juridică a faptei

2.2 Dreptul la pregătirea apărării anterior schimbării încadrării juridice a faptei

2.3 Dreptul la pregătirea apărării în raport cu noua încadrare juridică a faptei

Secțiunea 3. Dreptul inculpatului de a fi prezent la judecată

3.1. Participarea inculpatului la judecată prin videoconferință

3.2. Judecata *in absentia*

3.3. Egalitatea procesuală văzută din perspectiva participării la judecată

Secțiunea 4. Respectarea dreptului la apărare în administrarea probelor și egalitatea armelor

4.1. Valențele principiului nemijlocirii și unicitatea completului de judecată

4.2. Exercițarea drepturilor apărării în cadrul procedurii abreviate a recunoașterii învinuirii. Condiționarea accesului la efectul substanțial de recunoașterea în totalitate a faptelor. Acces la probe

Secțiunea 5. Dreptul inculpatului de a fi ascultat

5.1 Semnificația ultimului cuvânt al inculpatului și dreptul de a fi ascultat

5.2. Motivarea hotărârilor judecătorești - garanția dreptului de a fi ascultat

Secțiunea 6. Accesul la căile de atac și dublul grad de jurisdicție în materie penală

Concluzii

Bibliografie

Cuvinte - cheie: egalitatea armelor, dreptul la apărare, interdependență, proces echitabil, faze procesuale, instituții de drept procesual relevante.

Subiectul unei acuzații în materie penală se află în cea mai precară situație posibilă. În timp ce statul urmărește realizarea scopului general al bunei administrări a justiției penale, subsumat

depistării, cercetării, judecării și condamnării ulterioare a persoanei care a săvârșit o infracțiune, pentru acuzat intră în joc viața, libertatea și reputația sa. Atingerea scopului procesului penal, indiferent de mijloace, ar fi în deplină contradicție cu interesul unei societăți civilizate de a asigura respectarea intereselor indivizilor săi, înzestrați cu autonomie și demnitate, aducând atingere legitimității procesului penal în ansamblu. În acest context, ia naștere obligația statului de a se asigura că metodele și practicile utilizate în controlul criminalității sunt astfel gândite încât să țină cont de interesele acuzatului.

Statele civilizate recunosc în sistemele lor de justiție penală că menținerea unui control asupra criminalității nu este un obiectiv care trebuie urmărit fără să se țină seama de interesele persoanelor supuse rigorilor legii penale. Expresia respectului cuvenit intereselor acuzatului în procesul penal este recunoașterea dreptului fundamental la un proces echitabil, consacrat prin art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, prevedere care reflectă angajamentul față de statul de drept și care implică aplicarea corectă și nepărtinitoare a legii, statul fiind împiedicat să își exercite puterea în mod arbitrar.

În procesul penal nu există un model unitar de aplicare a standardului de echitate, ci acesta variază de la un stat contractant la altul în funcție de optica legislativă și de tradiția culturală, precum și de sistemul juridic adoptat – acuzatorial, inchizitorial sau hibrid, iar garanțiile aferente articolului 6 din Convenție poartă amprenta evoluției istorice de secole în ceea ce privește standardele și valoarea atribuită echității procedurale.

Articolul 6 din Convenție nu definește în mod exhaustiv conceptul de proces echitabil, ci tot ceea ce reclamă acesta este ca acuzatul să aibă oportunități adecvate pentru a-și exercita drepturi procedurale minime. Dintre acestea, ceea ce a interesat prezenta lucrare a fost un drept implicit – egalitatea procesuală și un drept explicit – dreptul la apărare. Deși garanții distincte ale dreptului la un proces echitabil, am ales tratarea acestora într-o singură lucrare, în considerarea legăturii de interdependență ce le caracterizează, legătură recunoscută în jurisprudența instanței europene.

Teza de doctorat plasează accentul pe garanțiile care nu sunt comune apărării și acuzării în procesul penal, pe acelea astfel consacrate pentru a elimina dezechilibrul procesual generat de poziția de putere ocupată de acuzare în cursul procesului penal. Există, astfel, o legătură la nivel conceptual între cele două garanții ale dreptului la un proces echitabil, întrucât drepturile prevăzute în art. 6 parag. 3 din Convenție servesc la realizarea valorilor principiului egalității armelor.

Actualitatea temei tezei de doctorat este reflectată de numărul în continuă creștere al persoanelor supuse rigorilor legii penale în țara noastră în fiecare an, fie că acestea sunt cercetate în cadrul unui dosar penal, sunt supuse unei măsuri privative sau restrictive de libertate ori doar private administrativ de libertate. Se observă o preocupare tot mai mare în sensul recunoașterii garanțiilor procesuale încă din faza administrativă, persoanele conduse la sediul poliției având dreptul de a fi informate cu privire la drepturile lor, precum și cu privire la motivele conducerii la sediul poliției, în conformitate cu art. 38 alin. 1 din Legea nr. 218/2002 privind organizarea și funcționarea Poliției.

Structura de bază a tezei de doctorat cuprinde un preambul care asigură trecerea de la conceptul mai vast al dreptului la un proces echitabil la două garanții ale acestuia, egalitatea armelor și dreptul la apărare, reprezentând, în esență, o analiză a relației de întreg-parte existentă între aceste concepte. Nucleul tezei de doctorat îl constituie perspectiva teoretică, cât și practică a celor două garanții.

Conținutul tezei de doctorat surprinde și analizează simbioza dintre egalitatea armelor și dreptul la apărare în toate fazele procesului penal, respectiv în cursul urmăririi penale, camerei preliminare și a judecății, fiecărei faze fiindu-i dedicat un capitol distinct. În cadrul fiecărei faze a procesului penal, se analizează instituții guvernate de garanții ale egalității armelor și ale dreptului la apărare, atât din perspectivă europeană, cât și din perspectivă internă, analiză ce implică inclusiv un studiu analitic al jurisprudenței. Analiza instituțiilor juridice relevante din perspectiva garanțiilor în discuție, în toate fazele procesului penal, urmează același șablon: se identifică drepturile acuzării și cele ale apărării, pentru ca în final, să se determine dacă simbioza dintre acestea a creat contextul unui cadru procesual echitabil pentru subiectul represiunii penale.

Capitolul I al tezei de doctorat este menit să fixeze cadrul general al cercetării juridice și cuvintele cheie în jurul cărora aceasta gravitează: procesul echitabil, dreptul la apărare și egalitatea armelor. Obiectivul principal al acestui capitol este de a plasa drepturile ce constituie nucleul tezei de doctorat – egalitatea armelor și dreptul la apărare - în contextul noțiunii mai vaste a dreptului la un proces echitabil.

În prima secțiune am încercat să definesc noțiunea “proces echitabil” din perspectivă internă, în antiteză cu viziunea Curții Europene a Drepturilor Omului, având în vedere caracterul autonom și dinamic al acesteia, aflat în strânsă legătură cu statul de drept. Din perspectivă europeană, dreptul la un proces echitabil constituie un ansamblu de garanții procedurale menite să

asigure efectivitatea în practică a drepturilor substanțiale. Perspectiva internă este mai extinsă, în sensul că noțiunea de “proces echitabil” înglobează pe lângă garanții procesuale și imperativul protecției drepturilor substanțiale și necesitatea aflării “adevărului real”. Analiza istorică a reglementării interne a procesului penal a condus la concluzia realizării tranziției de la un proces penal de tip continental la un proces penal mixt, cu instituții de sorginte adversarială, mai mult sau mai puțin integrate și armonizate în sistemul nostru de drept.

Ulterior, am analizat succint cerințele explicite și implicite ale dreptului la un proces echitabil ce rezultă în urma interpretării teleologice a articolului 6 din Convenție, după cum urmează: dreptul de acces la o instanță instituită de lege, independentă și imparțială; contradictorialitatea; prezența la proces, publicitatea procedurii; apărarea împotriva provocării polițienești; dreptul la tăcere și la neautoincriminare; motivarea hotărârii judecătorești; termenul rezonabil; prezumția de nevinovăție.

Secțiunea a doua conturează dreptul la apărare, din perspectivă europeană, prin raportare la garanțiile recunoscute în cuprinsul art. 6 din Convenție - dreptul la informare, dreptul de a beneficia de timpul și înlesnirile necesare pregătirii apărării, dreptul la asistență juridică, dreptul de a contesta probele acuzării și de a propune probe în apărare în aceleași condiții procedurale și dreptul la un interpret – și din perspectivă internă, prin raportare la drepturile procesuale - dreptul la un apărător sau la asistență calificată, dreptul de a beneficia de timpul și înlesnirile necesare pregătirii apărării, dreptul la informare, dreptul de a nu da nicio declarație - și la garanțiile procesuale - obligația organelor judiciare de a asigura exercitarea dreptului la apărare. Se remarcă o confuzie a legiuitorului national care încadrează dreptul la tăcere în categoria drepturilor procesuale aferente dreptului la apărare, deși acesta este o garanție implicită a dreptului la un proces echitabil, precum și o imprecizie la nivel semantic, dreptul la apărare fiind recunoscut și în favoarea persoanei vătămate și a părții civile, deși împotriva lor nu se exercită nicio acțiune în cadrul procesului penal. În finalul secțiunii, am analizat particularitățile exercitării dreptului la apărare de către persoanele vulnerabile, precum și de terții vătămați prin instituirea măsurilor asigurătorii sau prin luarea măsurii de siguranță a confiscării.

Secțiunea a treia oferă o perspectivă teoretică amănunțită asupra egalității armelor în procesul penal în contextul articolului 6 din Convenție și a dreptului intern. Atunci când analizează dacă a existat o încălcare a art. 6 din Convenție, Curtea Europeană folosește noțiunea de egalitate a armelor în sens autonom, de unde rezultă că aceasta presupune un just echilibru între apărare și

acuzare, iar nu o egalitate perfectă sub toate aspectele, manifestată prin identitate de reguli procedurale, atâta vreme cât inegalitatea procesuală nu a dat naștere unui prejudiciu real sau în unele împrejurări, inevitabil. În dreptul procesual penal român, principiul nu beneficiază de o recunoaștere expresă, acesta rezultând implicit din art. 21 din Constituție privind accesul liber la justiție și dreptul părților la un proces echitabil și la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil, respectiv din art. 8 C. pr. pen. privind caracterul echitabil și termenul rezonabil al procesului penal.

Secțiunea a treia este menită să fixeze garanțiile în lipsa cărora nu poate exista egalitate procesuală între apărare și acuzare și să stabilească o distincție cât se poate de clară între acest din urmă principiu și principiul contradictorialității, folosind criteriul comunicării actelor procedurale către părți, deși de cele mai multe ori, în jurisprudența Curții Europene, cele două principii se suprapun perfect. Nu în ultimul rând, am determinat legătura existentă între principiul egalității armelor și dreptul la apărare, sub toate fațetele sale, astfel cum rezultă din art. 6 parag. 3 din Convenție, analiză ce a condus la concluzia caracterului interdependent al celor două garanții care, în mod repetat, au fost analizate conjugat de către instanța europeană. Egalitatea armelor este strâns legată de accesul părților la dosar, ca parte a dreptului acuzatului de a beneficia de înlesnirile necesare pregătirii apărării, garantat prin art. 6 parag. 3 lit. b din Convenție. Dreptul părților de a avea acces la dosar, precum și dreptul la asistență juridică sunt inefficiente fără o informare corespunzătoare, drept garantat prin art. 6 parag. 3 lit. a din Convenție și care atunci când este cazul, se asigură prin intermediul unui interpret. Pentru a înțelege rolul și importanța acestei garanții în economia procesului penal, am analizat egalitatea de arme procedurale între acuzat și Ministerul Public prin raportare la legislația austriacă care a ridicat pentru prima dată problema aplicării sale, urmând să constat că egalitatea procedurală a fost în atenția Comisiei Europene încă de la începutul anului 1960 cu ocazia soluționării plângerilor care vizau implicarea procurorului general la judecata căilor de atac, la deliberările instanței, precum și comunicarea *croquis*-ului exclusiv instanței de judecată, fără ca acuzatul să aibă acces la conținutul său.

Egalitatea armelor este evaluată prin prisma efectivității drepturilor garantate în art. 6 parag. 3 din Convenție ce creează contextul perfect pentru a analiza și evalua justul echilibru între apărare și acuzare în practică. De aceea, capitolele II-IV din teza de doctorat surprind modalitatea în care se reflectă egalitatea procedurală prin informarea acuzatului cu privire la natura și cauza acuzației aduse împotriva sa, prin acordarea timpului și înlesnirilor necesare pregătirii apărării, prin recunoașterea dreptului la autoapărare sau la asistență calificată furnizată de avocatul ales sau

desemnat din oficiu, în funcție de circumstanțele cauzei, prin posibilitatea de a contesta și de adresa întrebări martorilor acuzării, precum și de a obține audierea propriilor martori, în aceleași condiții procedurale, precum și prin asistență gratuită din partea unui interpret, dacă acuzatul nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la audiere.

În cadrul *capitolului doi al tezei de doctorat* am analizat instituții juridice din cursul urmăririi penale, relevante din perspectiva principiilor ce constituie laitmotivul lucrării.

Secțiunea întâi este dedicată modalităților apărării – autoapărarea, asistența calificată și reprezentarea. Compatibilitatea dreptului la autoapărare cu instituția asistenței juridice obligatorii, dreptul acuzatului de a renunța la avocatul desemnat din oficiu în cazurile de asistență juridică obligatorie, diferența de optică – internă și europeană – privind asistența juridică din oficiu, din perspectiva criteriilor de acordare - criteriul material și criteriul ce vizează interesele justiției, posibilitatea organului judiciar de a cenzura calitatea apărării sau alegerea avocatului remunerat din fonduri proprii, dreptul acuzatului de a alege un avocat remunerat din fondurile statului, comunicarea în raportul avocat-client, posibilitatea reprezentării acuzatului în cazul asistenței juridice obligatorii și nu în ultimul rând, drepturile recunoscute avocatului, cu accentul căzând pe dreptul acestuia de a participa la efectuarea actelor de urmărire penală, sunt doar câteva aspecte de actualitate care au fost tratate în cadrul acestei secțiuni.

Implicațiile declanșării unui proces penal poziționează persoana denunțată cu privire la comiterea unei infracțiuni într-o poziție ingrată: orice persoană nevinovată este interesată să nu fie implicată într-un proces penal în mod nejustificat, fiind deopotrivă interesată să fie informată cu privire la calitatea de subiect al unei acuzații penale în curs de cercetare și cu privire la conținutul dosarului de urmărire penală în vederea exercitării apărării. Secțiunea a doua identifică consecințele prelungirii urmăririi penale *in rem* în mod nejustificat și ale amânării informării cu privire la dobândirea calității de suspect, plasând accentul pe importanța asigurării dreptului de acces la dosar.

Secțiunea a treia este dedicată activității de administrare a probelor în cursul urmăririi penale. Lucrarea de doctorat punctează modalitatea de reflectare a dreptului la apărare și a egalității procesuale în realizarea procedurilor probatorii reprezentate de audierea suspectului sau inculpatului, a persoanei vătămate, a martorului, percheziție, cercetare la fața locului, reconstituire și metode speciale de supraveghere.

Capitolul trei al tezei de doctorat surprinde modalitatea în care dispozițiile ce conturează instituția camerei preliminare, astfel cum au fost modificate succesiv pentru a fi puse în concordanță cu deciziile Curții Constituționale, asigură exercitarea efectivă a dreptului la apărare în această fază a procesului penal și creează premisele unei egalități procesuale între apărare și acuzare. Numeroasele decizii de neconstituționalitate ale instanței de contencios constituțional au restructurat din temelii instituția camerei preliminare, astfel cum aceasta a fost gândită și proiectată de către legiuitor. Trecerea de la o procedură scrisă, necontradictorie și cu acces limitat în calea de atac a contestației, din perspectiva titularilor și a cazurilor de exercitare, la o procedură orală, contradictorie și care permite persoanei vătămate, părților și procurorului să promoveze calea de atac, indiferent de soluția pronunțată în prima etapă a camerei preliminare, a fost una abruptă. Realitatea practică demonstrează că scopul urmărit prin reglementarea instituției camerei preliminare, respectiv acela de reducere a duratei procesului și de simplificare a procedurilor judiciare penale a rămas la nivel de deziderat, procedura fiind îngreunată prin exigențele de echitate stabilite de instanța de contencios constituțional.

Pentru a înțelege cât mai bine mecanismul de funcționare al instituției camerei preliminare în sistemul procedural românesc, în cadrul secțiunii întâi am analizat aspecte de drept comparat. Deși modelele de inspirație ale instituției camerei preliminare au fost modelul german și italian, care includ suficiența probelor printre verificările preliminare, această fază procesuală în dreptul intern este mult îndepărtată de origini.

Secțiunea a doua surprinde valențe de contradictorialitate, oralitate și acces la justiție în camera preliminară, iar secțiunea a treia este dedicată informării precise, complete și în timp util a inculpatului care se realizează, la debutul acestei faze, prin comunicarea rechizitoriului și a drepturilor. Pentru ca informarea să fie aptă să investească instanța, rechizitoriul trebuie să îndeplinească anumite exigențe de conținut. Din această perspectivă, rezultă cu evidență că fapta trebuie descrisă de o asemenea manieră încât să confere claritate acuzației, iar probele trebuie să imprime un caracter complet urmăririi penale, de natură să evite trimiterile arbitrare în judecată și să mențină egalitatea procesuală între apărare și acuzare. Practica judiciară relevă că judecătorii de cameră preliminară înlătură verificarea caracterului complet al urmăririi penale din verificările efectuate în această fază, tocmai pentru a evita antepronunțarea prin suprapunerea verificărilor efectuate peste cele necesare soluționării cauzei pe fond.

Principala problemă care se ridică din întreaga reglementare a instituției camerei preliminare, considerăm noi, este aceea a compatibilității ce există la acest moment între funcția de verificare a legalității trimiterii în judecată și funcția de judecată, împrejurare care împiedică judecătorul de cameră preliminară să realizeze o verificare completă a actului de sesizare din perspectiva caracterului suficient al probelor și sporește riscul trimiterilor în judecată arbitrare sau lipsite de fundament probatoriu. Este greu de crezut că un judecător care analizează chiar și dintr-o perspectivă limitată actul de sesizare și dosarul de urmărire penală – aceea a legalității – nu își formează cel puțin o părere sumară asupra fondului cauzei. Problema devine din ce în ce mai delicată atunci când soluția pronunțată de judecătorul de cameră preliminară este reformată prin intermediul căii de atac a contestației, iar judecătorul sesizat prin rechizitoriu, devenit ulterior judecătorul fondului, este ținut să judece o cauză cu privire la care a dispus restituirea la parchet, apreciind că nu poate stabili obiectul și limitele judecății sau anulând acte de urmărire penală pe care le-a considerat nelegale, iar ulterior desființării propriei soluții, acesta este obligat să își fundamenteze hotărârea pe probe pe care *ab initio* le-a exclus.

Incompatibilitatea la care facem referire se regăsea și în cuprinsul Proiectului Legii privind Codul de procedură penală actual, care în art. 2 alin. 2 prevedea că “în desfășurarea procesului penal, exercitarea unei funcții judiciare este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcții judiciare”. Deficitul de personal existent în sistemul judiciar a fost probabil principalul motiv pentru care, la intrarea în vigoare a noului Cod de Procedură Penală, separația funcțiilor judiciare a comportat excepții, realitatea practică demonstrând că existe numeroase instanțe de judecată care funcționează subdimensionat, motiv pentru care s-a ajuns la varianta legislativă în care același judecător, care realizează verificările în procedura camerei preliminare, soluționează și fondul cauzei. Ne întrebăm însă dacă aceasta era singura soluție viabilă – sacrificarea actului de justiție în detrimentul subiectului represiunii, justificată exclusiv de imposibilitatea statului de a susține mijloacele de realizare ale acestuia?

Secțiunea a patra este destinată analizei facilităților recunoscute inculpatului în cursul procedurii de cameră preliminară în vederea pregătirii apărării. Am supus analizei termenul judiciar acordat pentru formularea, în scris, a cererilor și excepțiilor, în corelație cu regimul juridic al invocării nulităților absolute și relative, precum și împrejurarea dacă inculpatul are dreptul la amânarea cauzei, în vederea pregătirii apărării, în cursul procedurii de camera preliminară, iar în caz afirmativ, în ce circumstanțe.

Secțiunea a patra tratează eficiența asistenței juridice din oficiu în camera preliminară, iar secțiunea a cincea surprinde accesul la probele pe care se întemeiază actul de sesizare, dintre care amintim informațiile clasificate și informațiile rezultate în urma punerii în aplicare a procedurilor probatorii intruzive, precum și accesul la probe pentru dovedirea obiectului camerei preliminare, prin reconfigurarea succesivă a acestei instituții, urmare a intervenției instanței de contencios constitutional, dându-se deplină eficiență principiului libertății probei în procesul penal.

Capitolul patru al tezei de doctorat surprinde modalitatea de reflectare a principiului egalității armelor și a dreptului la apărare în cadrul instituțiilor juridice relevante din cursul judecării. Deloc de neglijat este informarea completă cu privire la acuzația în materie penală, faza judecării fiind faza procesului penal în care această garanție este cea mai cuprinzătoare. De aceea, secțiunea întâi este dedicată informării acuzatului prin citirea actului de sesizare al instanței la debutul judecării. Prezentarea succintă a actului de sesizare anterior începerii cercetării judecătorești, explicațiile furnizate cu privire la învinuire, precum și aducerea la cunoștință a drepturilor procesuale principale sunt garanții apte să asigure cunoașterea acuzației de către subiectul represiunii penale. În cazul în care în faza judecării, după administrarea probelor, se întrezăresc neclarități sau lacune ale rechizitoriului, din perspectiva descrierii faptei, care nu fuseseră descoperite în camera preliminară, acestea ar trebui lămurite cel mai târziu la prezentarea fondului acuzării în instanță, indiferent de calea aleasă în dreptul intern, în acord cu Directiva 2012/13/UE privind dreptul la informare în cadrul procedurilor penale. În acest scop, am încercat să identific autoritatea națională competentă să înlăture ambiguitățile rechizitoriului constatate în cursul judecării și procedura de urmat – remedierea neregularităților rechizitoriului în cursul judecării sau restituirea cauzei la parchet - , raportat la principiile care guvernează procesul penal intern, în special principiul separației funcțiilor judiciare.

Secțiunea a doua tratează garanțiile procesuale ce însoțesc instituția schimbării încadrării juridice a faptei în cursul judecării prin prisma importanței actului procesual al punerii în discuție și al informării cu privire la fapta imputată în noua sa încadrare juridică, respectiv a dreptului la pregătirea apărării atât anterior, cât și ulterior schimbării încadrării juridice a faptei.

Secțiunea a treia analizează dreptul inculpatului de a fi prezent la judecată cu accentul căzând pe informarea cu privire la declanșarea procesului penal împotriva sa și pe posibilitatea conferită acestuia de a obține rejudecarea pe fond a cauzei în cazul în care ia cunoștință ulterior

despre desfășurarea procedurilor penale, cât și în antiteză cu dreptul procurorului, a celorlalte părți și a persoanei vătămate de a fi prezente la judecată.

Secțiunea a patra este dedicată activității procesuale de administrare a probelor în cursul judecății. În plan central, este plasat principiul nemijlocirii care instituie regula ca judecătorul care pronunță soluția să fie unul și același cu cel care a participat la administrarea probelor în cursul judecății. Situațiile practice de schimbare a compunerii completului de judecată după administrarea probatoriului sunt amplu analizate prin raportare la jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, iar necesitatea readministrării probelor de către completul de judecată în noua sa compunere se determină în funcție de importanța probelor contestate în economia soluției pronunțate, după cum judecata are loc în primă instanță sau în calea de atac, precum și dacă aceasta se realizează de un judecător unic sau în complet colegial. Fiind o limitare a principiului nemijlocirii prin voința inculpatului, analiza continuă în mod logic cu procedura abreviată a recunoașterii învinuirii, din perspectiva accesului la probe și a condiționării accesului la efectul substanțial de recunoașterea în totalitate a faptelor.

În cadrul secțiunii cinci a capitolului patru am analizat importanța acordării ultimului cuvânt inculpatului, ca o manifestare finală a dreptului său la apărare și importanța motivării hotărârilor judecătorești, văzută ca o garanție a faptului că inculpatul a fost ascultat. Am expus avantajele și dezavantajele plasării momentului redactării hotărârii anterior momentului pronunțării acesteia, în acord cu Decizia Curții Constituționale nr. 233/2021 și dacă noua optică legislativă este urmarea firească a jurisprudenței Curții Europene.

Partea finală a tezei de doctorat tratează aspecte generale privind accesul la căile de atac și dublul grad de jurisdicție în materie penală.

În urma cercetării juridice realizate, am ajuns la concluzia că deși se depun eforturi în sistemul procedural intern pentru crearea unui cadru procesual propice pentru acuzat, caracterizat prin egalitate procesuală și acces la apărare, demersurile sunt uneori ineficiente, fie datorită preluării *ad litteram* a unor instituții juridice din alte sisteme de drept, incompatibile cu sistemul nostru de drept, fie datorită înțelegerii greșite sau insuficiente a acestor instituții juridice de către legiuitor, care ulterior sunt amalgamate în practică.

Efectivitatea în practică a egalității procesuale și a dreptului la apărare are ca situație premisă existența unei reglementări de natură să le imprime acest atribut. Cu alte cuvinte, nu există drepturi efective în practică fără o legislație care să le susțină.

Analiza instituțiilor juridice din perspectiva egalității procesuale și a dreptului la apărare în toate fazele procesuale a favorizat identificarea principalelor lacune legislative în cuprinsul lucrării, dintre care unele se impun a fi amintite.

Furnizarea serviciilor de asistență juridică din oficiu rămâne o slăbiciune a sistemului procedural intern. Lipsa specializării avocatului din oficiu în materie penală, remunerarea insuficientă a serviciului prestat prin raportare la implicațiile unui proces penal în curs și lipsa decontării în practică a cheltuielilor ocazionate de pregătirea apărării determină ineficiența dreptului la asistență juridică. Se impun, așadar, proceduri coerente de desemnare a avocatului din oficiu și o retribuție echivalentă serviciului prestat, apte să conducă la o asistență juridică efectivă. Până la implementarea acestor propuneri, se impun măsuri suplimentare luate de către organele judiciare, de natură să garanteze efectivitatea asistenței juridice din oficiu, cum ar fi comunicarea rechizitoriului avocatului desemnat din oficiu al inculpatului în cursul procedurii de cameră preliminară, cel puțin în cauzele complexe.

Compatibilitatea existență, la acest moment, între judecătorul însărcinat cu jurisdicția camerei preliminare și judecătorul fondului îl privează pe primul de posibilitatea de a realiza o analiză completă a obiectului camerei preliminare, în special din perspectiva testului suficienței probelor, test de natură să evite trimiterile arbitrare în judecată. De *lege ferenda*, se impune reglementarea incompatibilității judecătorului de cameră preliminară de a analiza pe fond cauza dedusă judecării, concomitent cu luarea de măsuri pentru suplimentarea schemelor de personal la nivelul instanțelor de judecată. O asemenea măsură deschide accesul judecătorului de cameră preliminară la un control complet asupra obiectului acestei faze procesuale.

Aceeași compatibilitate existentă la nivelul legislației interne între judecătorul fondului și judecătorul de cameră preliminară este criticabilă și din perspectiva faptului că acesta din urmă este autorizat să realizeze, în procedura camerei preliminare, un control de temeinicie al procedurilor probatorii intruzive încuviințate de către judecătorul de drepturi și libertăți, control care implică în mod necesar o analiză a probelor din perspectiva necesității și proporționalității măsurii, la limită cu antepunerea. Cu toate acestea, instituirea incompatibilității judecătorului de cameră preliminară de a judeca fondul cauzei nu ar fi eficientă în acest caz, întrucât prerogativa conferită judecătorului de cameră preliminară de a realiza un control, din perspectiva legalității și temeiniciei, asupra unui procedeu probatoriu încuviințat de către judecătorul de libertăți, soluție agreată de Curtea Constituțională din imperativul garantării dreptului la viață privată, constituie o

încălcarea a competenței funcționale. În această ipoteză, mult mai potrivită ar fi o intervenție legislativă care să reglementeze în cursul urmăririi penale o cale de atac distinctă, ulterior informării subiectului represiunii, împotriva încheierilor judecătorului de drepturi și libertăți prin care se autorizează procedee probatorii intruzive.

Nu în ultimul rând, deși posibilitatea conferită instanței de judecată de a redacta și pronunța hotărârea într-un interval de 4 luni de la închiderea dezbaterilor este justificată de realitatea actuală care indică supraîncărcarea sistemului judiciar, depășirea acestui termen devine extrem de periculoasă pentru acuzat care se vede expus riscului de a fi plasat sub imperiul unei soluții care i se impune, dar care nu reflectă chestiunile invocate și discutate pe parcursul desfășurării procesului penal, ca urmare a trecerii timpului. În acest caz, pentru ca deliberarea să nu devină formală, se impune introducerea în Codul de procedură penală a unui articol care să instituie obligația de repunere a cauzei pe rol și de reluare a dezbaterilor în cazul depășirii termenului maximal de 4 luni de la închiderea dezbaterilor, recunoscut pentru pronunțarea și redactarea hotărârii.

Dincolo de lipsurile legislative constatate, se remarcă preocuparea legiuitorului de a recunoaște în cursul procesului penal garanții procesuale suplimentare ce se circumscriu dreptului la apărare și egalității procesuale. Legea nr. 201/2023 pentru modificarea și completarea Legii nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală clarifică statutul martorului în procesul penal, din perspectiva dreptului acestuia la tăcere și la neautoacuzare, instituie o procedură de verificare, în fazele ulterioare ale procedurii, a necesității măsurilor de protecție a martorului, luate în cursul urmăririi penale și care restrâng drepturile apărării, perfectează accesul la informațiile clasificate în cazul tuturor participanților la proces și instituie o procedură de contestare a înregistrărilor rezultate din activitățile specifice culegerii de informații care presupun restrângerea unor drepturi sau libertăți fundamentale și care constituie mijloace de probă în procesul penal.

Având în vedere importanța teoretică și semnificația practică a egalității armelor și a dreptului la apărare pentru prezervarea echității procedurii, nu contestăm faptul că aceste principii au fost discutate în doctrină dintr-o perspectivă teoretică. Cu toate acestea, prezentul studiu se distinge de altele prin abordarea transversală a instituțiilor din dreptul intern în cadrul cărora se reflectă conjugat egalitatea procesuală și dreptul la apărare. În cazul fiecărei instituții juridice analizate sunt evidențiate garanțiile procesuale, se identifică nivelul de protecție al subiectului represiunii penale prin prisma acestora și eventualele lacune ale legislației interne. Acolo unde este cazul, se analizează evoluția legislativă a instituției juridice pentru a se concluziona în ce măsură

legislația procedural penală s-a aliniat normativelor internaționale în vederea asigurării unei protecții sporite subiectului represiunii penale.

Niciunde în doctrina românească nu se mai regăsește o abordare compactă a instituțiilor juridice relevante din această perspectivă. Pe această bază, prezenta lucrare tinde spre o mai bună înțelegere a mecanismului procesului penal intern, în fiecare fază a acestuia, urmând a se analiza dacă regulile ce îl guvernează sunt concepute astfel încât să reflecte egalitatea procesuală și garanțiile aferente dreptului la apărare.

Am speranța că lucrarea de doctorat, precum și cercetările redată în cuprinsul acesteia, vor contribui la o cunoaștere și înțelegere mai profundă a factorilor care influențează efectivitatea apărării. Nu s-a urmărit o analiză exhaustivă, a tuturor instituțiilor care înglobează aceste concepte, care de altfel nici nu ar fi fost posibilă, dat fiind faptul că procesul penal în ansamblu este centrat pe mijloacele de apărare ale acuzatului, privite *ut singuli* și în raport cu resursele acuzării, ci o analiză a celor mai relevante instituții, din perspectiva autorului. Nu comportă discuții, dată fiind amploarea celor două garanții, că lucrarea este perfectibilă și suportă completări, însă la stadiul actual, aceasta este de natură să creioneze tema aleasă la începutul cercetării.